

ƏDƏBİYYAT ÜZRƏ 1949-CU İLİN NOBEL MÜKAFATÇISI:

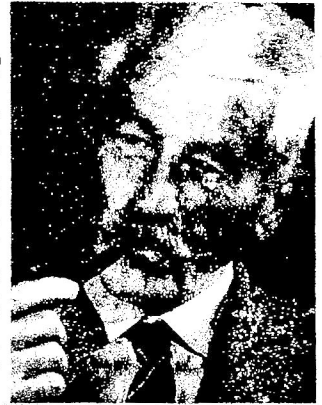
ULİYAM FOLKNER (ABŞ)

1897-ci ildə Missisipi ştatındakı Nyu-Olbani şəhərində dünyaya gəlib. Atası Marri Carlz Folkner universitetin işlər müdiri olub. Böyük babası Uilyam Klark Folkner (1826-1899) Şimal-Cənub müharibəsində cənub ordusunda xidmət edib və dövrünün məşhur "Memfisın ağ qızığı" romanının müəllifi olub. Uilyam balaca olanda ailəsi Oksforda köçüb və gələcək nobelçi ömrünün sonuna qədər həmin ştatın şimalında yaşayıb.

Uilyam təhsilini müstəqil alıb, nətənam orta məktəb bitirib, sonra da öz təhsili ilə sərbəst məşğul olub, vaxtaşırı Missisipi ştatı universitetindəki mühazirələri dinləyib. Folknerin hələ yeniyetmə yaşından sevdidi Estell Oldem 1918-ci ildə başqasına oğruşub. Onandan sonra Uilyam könüllü olaraq orduya yazılmaq fikrinə düşüb, 166 sm. boyuna görə qəbul edilməyib. Bundan sonra Torontodakı Kanada Kral könüllü hərbi-hava qüvvələri sıralarına yazılıb, amma o kursu bitirəndə qədər Birinci Dünya müharibəsi başa çatıb.

1925-ci ildə Folkner Yeni Orlianda yazıçı Şervurd Andersonla tanış olub. Bu tanışlıq Folknerin qarşısında yeni yaradıcılıq üfurləri açdı. Müxtəlif vaxtlarda qələmə aldığı "Əsgər mükafatı", "Moskitlər", "Sartoris", "Sos və qozəb", "Avqstada işıq", "Yabanı palımlar", "Qosoba", "Monax qadın haqqında rəkviyem", "Şəhər", "Ev" və "Oğurlar" əsərləri dünyanın milyonlarla oxucusunun marağına səbəb olub.

Uilyam Folkner 1949-cu ildə ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatına layiq görülüb. Mükafat yazıçısı "Çağdaş Amerika romanına bəxş etdiyi mühüm və özünəməxsus ədəbi xəzinəyə görə" verilib. Yazıçı 6 iyul 1962-ci ildə ABŞ-dəki Bayheliya şəhərində vəfat edib.

HEKAYƏ

Ölən deyil

Bildiriş gələndə atamla tarlada idik. Anam zərri poçt qutusunda çıxaran kimi yanımaza yüyürmüşdü, artıq bunun nə olduğunu bilirdi, oğru, gün şlyapasını qoymadan evdən bayıra atılmışdısa, demək, pəncərənin qabağını kəsdirib poçtu gözəlmiş. Mən də bunun nə olduğunu bilirdim, arvad üstü markasız balaca ağ zərri tutub çəpərin yanında sakitcə durmuşdu; onu görəndə səsimin qalın yerinə salıb atamı səslədim, sonra da gücüm çatdığı qədər sürətlə anama doğru qaçmağa başladım, amma mən tarlanı dolaşsın çətana qədər atam özüni ona çatdırdı.

-Bilirəm bu nedir, - anam dedi, - ancaq açmağa əlim gəlmir. Sən aç.

-Pit! Pit! - qaça-qaça bağırırdım. - Ola bilməz! - Bir də, - lənəto gəlmiş yaponlar! Lənəto gəlmiş yaponlar! - deyib, haray salmışdım.

Bu vaxt atam çiyindən yapışb mənə sakitləşdirməyə çalışdı, sanki mən doqquz yaşlı oğlan uşağı yox, onun kimi yaşlı kişiydim.

Bu da axırı. Əvvəlcə Pirl-Harbor baş-

adamların - oğullarını, qardaşlarını bizim Piti sevdiiyimiz kimi çox sevcinlərin - başına gələnləri unutmşuq; və bütün bunlara son qoyulmasa və xəmirlə hələ çox su aparacaqdı. Pit haqqında yazılanları, onun şəklini Memfisə çıxan qozetdə oxuyub-

ğunda bir bağlama (?), olımda isə bükülü qozet vardı. Düzdür, son vaxtlar atam hər dəfə qayıdanda qozet alıb gəlirdi, amma ona baxan kimi hər şeyi başa düşdüm. Çünki əvvəl-axır bu baş verməliydi, axı bu boyda Yoknapatofda bizim kimi sevan, yas saxlamağa haqqı çatan tək biz deyildik. Atamın qoltuğundakı bağlamamı aldım, birlikdə evə girdik, mətbəxdəki masanın üstündəki yemək soyumuşdu; anam isə qapının kənarında oylaşb ölümdəki qasıqla yağ qarışdırırdı.

Pitdən xəbər alandan sonra atam anama yaxınlaşmadı. İndi də yaxınlaşmadı. Eləcə, çiyindəki onun kisəsini yero qoyub qozetini ona uzadı.

-Mayor de Speynin oğlu da, - dedi, - Təyyarəçiydi. Payızda evə zabit formasında gəlmişdi. Yazılarla, guya yapon kreysinə görə özü. Hec olmasa necə həlak olduğunu bilirlik.

Anam bir müddət yağ qarışdırmağa davam etdi, amma boş yero, çünki yağın yunaldığını görürdüm. Sonra qalxıb ollerini yumağa getdi, qayıdıb yenə oylaşdı.

-Oxu, - dedi.

Atam da, mən də başa düşdük: o, bütün bu müddət ərzində bunun toqrar olacağını bilirmiş, amma bu dəfə nə edəcəyini də bilirmiş, elə gələndə də, elə hər dəfə, vaxtı gələndə, hər şey sona çətana qədər;

budur şəhər tezdən anam balaca kağız parçasını tutaraq çəpərin yanında dayanıb, indi onun ölümdəki kağızı atası də yandırmas, üstündə marka-zad da yoxdur, kağızda isə: "Gəmi geri qayıtmayıb. Oğlunuz da həmin gəmidə olub", - xəbəri yazılıb.

ladı. -Bir həftə sonra isə Pit Memfisə gedib döyüşmək üçün orduya yazıldı; budur şəhər tezdən anam balaca kağız parçasını tutaraq çəpərin yanında dayanıb, indi onun ölümdəki kağızı atası də yandırmas, üstündə marka-zad da yoxdur, kağızda isə: "Gəmi geri qayıtmayıb. Oğlunuz da həmin gəmidə olub", - xəbəri yazılıb. Biz Pit üçün birne gün yas saxladığ: aprel ayı idi, okın-biçinin qızğın vaxtı, bizim də yetmiş akr. torpaq sahəmiz vardı, - çörəyimiz, cv-çeyimiz, dolanışığımsız ondan çıxırdı - Qriyerləri dolandırırmişdi bu torpaq, onların alın təri ilə suvarmışdı; Piti dolandırırmişdi, onların qabarı ilə işləmişdi bu torpaqda; əgər ona yəhənət eləməsək bizi də dolandıracaqdı.

Sonra hər şey toqrar oldu. Yəqin biz

yer üzündəki bütün yas saxlayanlar - varlılar da, kasıblar da, göz oxşayan ağ rəngli malikanələrdə zənci qulluqçılarının ohatəsində yaşayanlar və heç nəyi olmayanlar; bizim günümüzdə olanlar, - yəni yetmiş akr. torpaq sahəsi olanlar - çörəyi o torpaqdan çıxanlar; bir də, ümumiyyətlə heç nəyi olmayanlar, günəş çıxandan başına qədər belini büküb onu gün istisində qızdırmaqdan başqa heç nəyə haqqı çatmayanlar, gün ərzində əlloşib-vurusub axşam üçün ruzi qazanırlar, - onların hamısı bir ağızdan deyəcək: "Hər halda bizim yastığımızın mənası vardı".

Mal-qaranı yemləyib sağdıq, şam elədik, mən sobamı qaladım, anam çoxlu isti su düzəltməyə üçün qazanla ilə çaydanı ocağa qoydu; dölhizdən toknoni gətirdim; anam qab-qaçağı yuyana, mətbəxi sahınə salana qədər atamla qarşı cəyvana oylaşb əlaqədarlıqda xeyli dölhəşdik. Dekabr ayında, toxminən axşam elə bu saatlarında Pitlə bir yerdə qoca Kliqriyugilə radioda Pirl-Harbor və Manila barədə toza xəbərləri dinləməyə gətmişdik. Amma o vaxtdan bəri, Pirl-Harbardan da, Maniladan da bətar şeylər olub; heç Pit də daha qoca Kliqriyugilə radio dinləməyə gətirmir, elə mən də gətirməz; axı heç kəs onun harada olduğunu, nə vaxt itkin düşdüyünü bizə deyə bilməz və indi insanların sevdidi, özizlədiyi torpaqda ayaq üstə durmaq əvəzinə, elə bil ağır daşə dönüb. Pit var və bütün döyüşçülər kimi o da əslər boyu olacaq, çünki daha onun varlığı ilə yoxluğunun önəmi qalmayıb. Odur ki, daha balaca, igidliyi və ölümü gözöləri ilə görənlərin susunu oğurlayıb yayan taxta yeşiyə də ehtiyacımız qalmayıb. Sonra anam mənə mətbəxə səslədi. Toknodəki sudan buxar qalxırdı, sabunqabı, mənəm gəcə köynəyimlə məhrəbə skamyə üstəydi, anam onların köhnə kise parçalarından tikirdi; yuyundum, suyu boşaldandan sonra tabağı təzədən mətbəxə gətirdim ki, anam da rahat yuyuna bilsin, sonra da yatdı.

Səhər oyandıq. Həmişəki kimi anam yerindən birinci qalxmışdı. Soyulaqlar düşəndən bəri üzünü görmədiyim bazar gəlirləri geydiyim tomriz əg köynəyim, corabları və çəkmələrim mənə gözəl yirdi. Yəni köhnə şalvarımı aynımı çəkib çəkmələrim mətbəxə apardım, anam dünyanın geydiyi donda sobanın yanında dayanıb atam

üçün həm səhər, həm də günorta yeməyi hazırlayırdı. Çəkmələrimi anamın bazar günləri geydiyi ayaqqabıların yanında qoyub pəyəyə getdim. Atamla birlikdə mal-qaranı yemləyəndən sonra inəkləri sağdıq, sonra evə qayıdıb səhər süfrəsinə əyləşdik, anam o gələcə qədər əlimizi süfrəyə uzatmadığımızı görəndə sobanın yanından çökilib bizimlə birlikdə süfrə arxasına keçib oturdu. Yeməkdən sonra ayaqqabı təmizləmək üçün fırçalar olan yəşiyi gətirib çəkmələrimi təmizləməyə başladım, atam yaxınlaşıb fırçaları, qutalınla mahud parçanı məndən alıb ayaqqabıların ikisini də təmizlədi:

-De Speyn varlıdı, - dedi. - İstəsə yediyi qaba tüpürər, o qabı zəncilərə dilərlə yalatdırıb təmizlədər. Bir bax gör necə təmizləmişən, ancaq burnu parıldayırdı. Əlbəttə, burnundan o yanı görmürsən axı. Sən başqalarını da fikirləş.

Geyindik. Nişastalı ağ köynəklə bayram şalvarını əynimə keçirdim, paltarlar şaxlığından dik dururdu. Corabları götürüb mətbəxə getdim, elə bu vaxt anam da gəldi, şlyapa başında, corablar əlindəydi. Corabları məndən alıb özünüklərlə birlikdə bir az əvvəl təmizlənən ayaqqabıların yanına qoydu, sonra dolaba tərəf gedib çantasını götürdü. Çanta, San-Fransiskodakı mağazanın yarlığı hələ də üstündə olan karton qutunun içindəydi, onu anama Pit almışdı. Altı kvadrat, üstü dairevi bir şey idi, su keçirmirdi, tutacağı da vardı - ola şey idi. Yəqin Pit yaxşı çanta olduğunu o dəqiqə bilib. Çantanın ağzı zəncirbəndlə bağlanırdı, ailədə birçə mən bu zəncirbəndin necə açılıb-bağlandığını yoxlamışdım, amma o vaxt ağılıma da gəlməzdi ki, nə vaxtsa evimizdə elə bir şey ola bilər. Bax, Pit çantanı karton qutudan çıxaranda, onun ağzını atam, ya da anam yox, mən açdım. Çantanın içində atam üçün qəlyan, bir də tənəkə vardı. Bir də mənim üçün ovçu papağı, fənəri, günlüyü də vardı. Anam üçün isə çanta. Arvad zəncirbəndi elə hey açıb-bağlayırdı, sonra anam əlindən alana qədər atam çantanı götürüb zəncirbəndlə oynamağa başladı. Arvad çantanı ondan alıb qutuya qoyandan sonra məni anbara, dezinfeksiya məhlulu götürməyə yolladı. Şüşəni qaynar su ilə yuyub təmizlədi, sonra onu səliqə ilə dəsmala büküb çantaya qoydu, zəncirbəndi bağlamadan qutunu dolaba yerləşdirdi. Onsuz da çantanı işlətmək lazım olanda zəncirbəndi açmalı olacaqdı, zəncirbəndi qorumaq lazım idi. İndi anam yenə çantanı qutudan, şüşə qabı çantadan çıxartdı, qaba təmiz su töküüb yenə səliqə ilə dəsmala büküb çantaya qoydu, sonra ayaqqabıları, çəkmələri, corabları ora qoydu və yola düzəldik. Səhər hava günəşli və isti idi. Poçt yəşiyinin yanında dayanıb avtobusun gəlməyini gözlədik.

Məktəb avtobusu idi, ötən qışda bu avtobusla Frasuşova Balkadakı məktəbə gətmişdim, Pit də oxuyanda hər axşam səhər həmin avtobusla gedib qayıdırdı, amma bu gün avtobus başqa tərəfə - Ceffersona gedirdi. Avtobus hər şənbə gedirdi ora. Düz, üfüq boyu uzanan şossə yol-

da onu görmək olurdu. Hər poçt qutusunun yanında dayanıb onu gözləyən adamları götürürdü. Bu da bizim növbəmiz. Anam Solon Kuiko əlli sent verdi - avtobusu o özü sürürdü, sahibi də özü idi, - əyləşdik, avtobus yoluna davam elədi. Bir azdan sonra daha poçt qutularının yanında dayanıb avtobus gözləyənləri götürməyə yer olmadığı üçün avtobus sürətlə irəliləməyə başladı. Budur, iyirmi beş mil yol qalıb, on mil, beş, bir... Yol sonuncu dəfə üzüyuxarı qalxdı, asfalt döşənmiş yola çıxdıq, avtobus dayandı. Anamla birlikdə avtobusdan enib səkidə əyləşdik. Anam çantanı açdı, ayaqqabıları, çəkmələri, su dolu şüşə qabı çıxartdı, ayaqlarımızı yuyub quruladıq, sonra anam yenə şüşə qabı dəsmala bükdü. Sonra bir müddət hər tərəfi çuqun hasarlı yolla gətdik, elə bil hasarın arxasında pambıq sahəsi vardı. Bir həyətə girdik, biz tərəflərdə o boyda həyət-baca heç kəsdə görməmişdim. Sonra daş döşənmiş, geniş və hamar xiyabanla addımladıq, bizim Frasuşova Balkadakılara heç oxşamırdı. Buradakı ev bizim bələdiyyə binasından da hündür idi. Sütunların arası ilə uzanan pillələrlə qalxdıq, evimizdən xeyli böyük evvanı keçəndən sonra dayanıb qapını döydük. Artıq başaqlarımızın necə təmizlənməyinin əhəmiyyəti yox idi. Qapı açıldı, zənci qulluqçunun gözləri bir anlıq alışıb yandı, onun ağ gödəkçəsi hollun dərinliyində işıldadı. O, pişik kimi sakit hərəkət edirdi, hansı qapını açmaq məsuliyyətini bizim ixtiyarımıza buraxıb bir anda gözəndən itdi. Səhv etmədik, varlı adamın qonaq otağına daxil olduq, Frasuşova Balkdakı - elə bütün vilayətdəki - hər qadın belə bir təmtərağı görmək arzusunda olardı, yəqin heç biz tərəfin kişiləri də belə bir evi bütün dəm-dəstgahı ilə görməmişdi. Hətta bazar günləri, ara günlərin axşamları da Speyn bankdan qayıdanda veksellərinin vaxtını dəyişməyə gələnlər belə bu möhtəşəmlikdən xəbərsiz idilər. Tavandan asılan möhtəşəm çilçirəq, lap bizim ləyən boyda, hər tərəfindən buz salxımları sallanıb. Bir küncdə qızıl suyuna çəkilmiş arfa. O qədər böyükdür ki, heç anbar qapısından da keçməz. Böyük güzgü lap qatır belindəki kişini də boyaboy göstərməyə yetər. Mərkəzdə isə iri masa var, lap tabuta oxşayır. Üstündə Konfederasiya bayrağı. Mayor oğlunu fotoları, medalla dolu qapağı açıq qutu, bayrağın üstündə avtomat-tapança. Yuxarı başda isə başında şlyapa olan mayor da Speyn...

Ardı gələn sayımızda

Rus dilindən tərcümə edən:

Əyyub QIYAS

